УДК 377.1

Голіяд Ірина,
канд.пед.наук, доцент, завідувач кафедри
Тропіна Марія

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. *У статті розглядаються питання сучасних трансформаційних процесів розвитку професійної освіти. Сучасні засоби, форми та об'єкти професійного навчання.*
Ключові слова: *Smart-освіта, Smart-освіта, симуляційні технології, професійна освіта, концептуальне мислення, цифровізація.*

Holiiad Iryna
PhD (Pedagogical sciences), associated professor, head of the department
Tropina Mariia

TRENDS AND INNOVATIONS OF VOCATIONAL EDUCATION IN CONDITIONS OF MODERN TRANSFORMATION PROCESSES

Abstract. *The article considers the issues of modern transformational processes of vocational education development. Modern means, forms and objects of professional training.*
Key words: *Smart-education, Smart-education, simulation technologies, professional education, conceptual thinking, digitalization.*

Глобалізаційні виклики, що постали перед сучасною системою освіти, вимагають нових рішень і від професійно-технічної освіти. Система професійної освіти України пройшла складний шлях становлення.

Професійне навчання є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури [6]. Навчання може здійснюватися в закладах професійної освіти, на підприємствах, в установах й організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності або господарювання.

Об'єктами професійного навчання виступають: 1) особи, які проходять допрофесійну підготовку, первинну професійну підготовку в закладах освіти та інших установах, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників і фахівців; 2) працівники, які проходять первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації впродовж трудової діяльності; 3) безробітні, які шукають роботу і потребують первинної професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації; 4) особи з

особливими освітніми потребами, які проходять інклюзивне професійне навчання [6].

Розвитку професійної світи та підвищенню престижу робітничих професій тривалий час в Україні приділялося недостатньо уваги. Як наслідок, сформоване хибне розуміння ролі кваліфікованих робітників, які насправді є рушійною силою економічного розвитку країни та благополуччя громадян. Список професій, яких навчають у закладах професійної освіти можна продовжувати довго. Адже, це сотні напрямів, які дозволять реалізувати талант, перетворити його у реальну справу та покращити рівень життя в цілому. Здобувачі мають крокувати в ногу з часом і, незалежно від професії, за якою вони будуть працювати, вміти використовувати цифрові технології на своєму робочому місці.

Наразі об'єктивною є потреба в підвищенні якості професійної підготовки кваліфікованих працівників з урахуванням освітніх і суспільних викликів, вимог світового і вітчизняного ринку праці, ключових стейкґолдерів. Виконання цього завдання потребує випереджувального підходу, упровадження інноваційних технологій навчання, модернізацію змісту професійного навчання, залучення соціальних партнерів до розроблення державних освітніх стандартів. Ефективність змін залежить від своєчасного вивчення попиту на нові компетентності кваліфікованих працівників на ринку праці, інноваційного, організаційно-методичного та наукового забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників, ефективної взаємодії виробництва та закладів професійної освіти.

Завдяки увазі Президента до розвитку професійної освіти, її інтеграція до європейського освітнього простору переходить на інший рівень. Сьогодні питання професійної освіти МОН України визначає як одне із ключових своїх завдань, ця сфера має значну підтримку з боку Президента України та КМУ [7]. Указом Президента України № 130/2021 «Про пріоритетні заходи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» було передбачено розроблення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. У документі наведено стислий аналіз наявних проблем сучасної професійної освіти в Україні. Серед них – недостатня співпраця закладів зі стейкхолдерами, застарілі програми для підвищення кваліфікації педагогів, брак інформації про стан ринку праці тощо. Для покращення якості професійної освіти планується прискорити процедуру затвердження стандартів на компетентнісній основі, сприяти реалізації міжнародних проектів, а також створити нові навчальні матеріали, зокрема електронні. Також передбачається запровадження ефективних механізмів проходження виробничого навчання, виробничої практики відповідно до

актуальних вимог оновлених професійних стандартів. Заклади професійної, фахової передвищої та вищої освіти зможуть планувати практику на окремій платформі – її розробляють у межах проекту ERASMUS+ PAGOSTE. Водночас заклади професійної освіти розміщуватимуть там інформацію про потребу в практикантах і бажаний напрям їхньої спеціалізації.

До 2023 року Міністерство освіти і науки України має побудувати ефективну систему управління закладами професійної освіти, посилити їхню співпрацю з бізнесом, покращити зміст та якість такої освіти, а також покращити її імідж. Для швидкого досягнення цих завдань у межах Програми ЄС EU4Skills залучатимуться міжнародні експерти. Для України важливо використати досвід іноземних країн, у яких професійна освіта більш престижна серед молоді.

Раніше дистанційне навчання в скандинавських країнах – Фінляндії, Швеції та Норвегії використовувалося, в основному, для вивчення мов національних меншин. Під час локдауна цей досвід довелося масштабувати на весь процес навчання: в результаті, освітні установи пройшли краш-курс по діджіталізації. Учням і вчителям довелося прискорено освоювати цифрові технології для дистанційного навчання. Норвегія десятиліттями інвестувала в цифрову інфраструктуру і розвивала цифрову компетентність учителів, і в даний час виграла від цього. На думку освітніх міністрів, цифрові навички – це те, що і в подальшому слід розвивати вчителям і здобувачам. Серед цілей на найближче майбутнє представники країн назвали забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх категорій учнів, підтримку навчання протягом життя, збільшення можливостей дистанційного навчання. Вже зараз організації з Німеччини, Фінляндії, Польщі та Естонії працюють над втіленням конкретних компонентів в освітній процес нашої держави.

Ключове завдання професійної освіти в умовах ступеневого навчання – підготовка кваліфікованих фахівців, які володіють професійною компетентністю, професійними знаннями на достатньому рівні, що є підґрунтям для їх конкурентоспроможності на ринку праці в умовах підвищених вимог до фахівців галузі. Підготовка фахівців здійснюється у вітчизняних закладах професійної (професійно-технічної) освіти за визначеною спеціальністю та характеризується упровадженням в освітній процес інноваційних форм, методів та підходів навчання, що сприяють формуванню готовності до професійної діяльності, усесторонньому розвитку професійних якостей, зокрема, й формуванню цифрової й графічної компетентності як складника професійної. Формування цифрової компетентності здійснюється за рахунок введення спеціалізованих дисциплін та модулів відповідного спрямування, використання в освітньому процесі сучасних засобів інформаційно-обчислювальної техніки та

інноваційних програмних продуктів, що в сукупності забезпечує поглиблене вивчення інформаційно-комунікаційних технологій в межах єдиного освітнього середовища закладу освіти.

Зміна парадигми професійної освіти останніми роками висуває вимогу вдосконалення підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, становлення їх як професіоналів. Професійна (професійно-технічна) освіта має стати однією з галузей з найбільш швидко обновлюваним змістом, технологіями і методами навчання. Перехід на компетентнісний підхід є закономірним етапом її модернізації, що дозволяє вирішити протиріччя між вимогами до його якості, що пред'являються державою, суспільством, роботодавцем, ринками праці, і його актуальними освітніми результатами. Сучасна система професійної освіти має випускати кваліфікованих в питаннях цифровізації фахівців, які будуть конкурентноздатними на європейському і міжнародному ринках праці, тому потрібно забезпечити постійний розвиток цифрової компетентності кваліфікованих робітників. З кожним роком підготовка спеціалістів складнішає: з'являються нові технології, засоби та методи навчання, зростають потоки навчальної інформації, освітні програми стають більш мобільними.

Сучасна філософія освіти і нова стратегія реформування освітньої сфери вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого і послідовного запровадження нових науково-педагогічних технологій, раціональних та ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності в освіті. У стратегію закладені завдання, які мають посилити співпрацю бізнесу та закладів професійної освіти через спільне створення освітніх програм та впровадження податкових пільг, інших економічних стимулів для роботодавців.

Попри всі труднощі у закладах професійної освіти відкриваються навчально-практичні центри, центри професійної кар'єри, центри досконалості, бізнес-центри, впроваджується дуальна форма здобуття професійної освіти, реалізуються технології дистанційного навчання. Здобувачі закладів професійної освіти зможуть навчатися за всіма видами інституційної форми навчання – денною, вечірньою, заочною, дистанційною та мережевою. Це дасть змогу будувати індивідуальну освітню траєкторію залежно від потреб, а також гнучко поєднувати теоретичне навчання з практичним на виробництві. Інституційна форма здобуття професійної освіти може поєднуватися з дуальною формою здобуття професійної освіти [8].

У Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти констатовано, що основне завдання впровадження елементів дуальної форми навчання – це усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання

майбутніх кваліфікованих робітників, подолання розриву між теорією і практикою, освітою і виробництвом, і підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів з урахуванням вимог роботодавців в рамках нових організаційно-відмінних форм навчання [4]. Студент – майбутній фахівець, не тільки безпосередньо знайомиться з реальними виробничими умовами і освоює основи професійної діяльності, а й отримує можливість успішного працевлаштування за фахом після закінчення навчання.

Однак сучасні зміни зумовлюють необхідність перетворення індустріальних професійно-освітніх систем (професійні ліцеї, вищі професійні училища, центри професійно-технічної освіти), що реалізують стандартизовані освітні програми, на професійно-освітні хаби. Професійно-освітний хаб – це укрупнений багаторівневий та багатопрофільний заклад професійної освіти, який об'єднує освітнє і виробниче середовища; проєктно-дослідницьку лабораторію; комерційний і методичний центри, центри професійної кар'єри і досконалості; культурно- освітній медіа-центр; цифрову бібліотеку та ін. Він функціонує на базі різних освітніх платформ як основних постачальників освітніх знань і міждисциплінарного контенту для здійснення теоретичного і виробничого навчання за різними формами, у тому числі, дистанційними, мережевими, SMART [5].

Сьогодні освіта має бути гнучкою, оскільки в ній постійно відбуваються перетворення через упровадження нових складових. Тому в сучасній освітній системі більшості країн світу мають відбутися докорінні змістові зміни, що зробить систему інакшою – Smart-освітою.

Переважна більшість дослідників розглядають Smart-освіту як навчальний процес з використанням технологічних інновацій та Інтернету, який надає учням можливість набуття професійних компетентностей на основі системного багатовимірного бачення і вивчення дисциплін, з урахуванням їх багатоаспектності і безперервного оновлення змісту. Передбачається, що у Smart-суспільстві відбувається перехід від традиційної моделі навчання до e-learning, а потім – до Smart-освіти. Концепцією Smart-освіти є створення інтерактивного освітнього середовища, безперервного розвитку компетентностей учасників освітнього процесу, включаючи заходи формального і неформального процесу навчання на основі інформаційних технологій. Метою Smart-освіти є забезпечення майбутніх кваліфікованих робітників необхідними навичками для реалізації успішної професійної діяльності в умовах цифрового суспільства. Одне з головних завдань Smart-освіти − це створення стійкої мотивації майбутніх кваліфікованих робітників до отримання знань, інша − пошук нових форм та інструментів освоєння цих знань за допомогою творчих

підходів. Зазначені тенденції формують базу для змін стратегій розвитку освіти у бік Smart. Згідно з концепцію Smart-освіти, зумовлюється необхідність змін в освітньому процесі закладів професійної та фахової передвищої освіти.

В закладах загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти проводиться дослідно-експериментальна діяльність всеукраїнського рівня, завданням якої є науковий пошук із проблем професійної педагогіки, а результатами – якісні зміни системи надання знань, навичок учням та підвищення загального рівня електронних освітніх послуг.

Основна ідея досліджень з підприємництва полягає у можливості використання симуляційних технологій у вирішенні величезної кількості проблем в економічній освіті, необхідних для професійної підготовки й оцінки професійних навичок учнів, студентів що сприяє активізації навчального процесу і покращенню якості освіти. Завдяки Інтернету й останнім міжнародним програмам, учні мають можливість проходити курси навчання на рівні перегляду демонстраційних матеріалів. Появу нових симуляційних технологій можна переглядати як в онлайн режимі, так і у відеозаписах. Саме тому в Україні почали приділяти суттєве значення розвитку симуляційного навчання як одного зі шляхів створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій для підготовки фахівців інноваційного типу. В Україні є вже достатньо досвіду щодо впровадження найпростіших практичних навичок з використанням різних стимуляторів. Але впровадження складних форм та технологічних засобів при проведенні занять з’явилися лише впродовж останніх років: бізнес-симуляції (на зразок Vial+ [25], Sigam-Market [9]), традиційні ERP-системи (програмні продукти сімейства 1С), бізнес-модулятори (на зразок Diamond FMS [3]).

Трендом нашого часу стала STEM - освіта, адже вона спрямовує увагу на інноваційні технології в навчанні, активно розвиває мотивацію, дослідницький, пошуковий, креативний вид діяльності, розвиває логічне мислення, творчу складову особистості. STEM-лабораторії – лабораторії, що роблять сучасне обладнання та інноваційні програми більш доступними для талановитої молоді, зацікавленої у дослідницькій діяльності [2]. STEM-центр – це проектна лабораторія, у якій здобувачі можуть, не виходячи з неї, виконувати дослідження з використанням цифрового обладнання. Технологічний розвиток буде й надалі продовжуватися, а STEM навички стануть найближчим часом основою цього розвитку.

Використання освітніх сайтів, віртуальних лабораторій, імітаційних тренажерів, інтерактивних музеїв, як один з проявів впровадження STEM-освіти, створює основу для успішної самореалізації особистості, покращує засвоєння сучасних технологій при проведенні наукових досліджень, розвиває

концептуальне мислення, що робить процес навчання творчим, здобувачі освіти набувають інноваційних навичок та необхідних професійних компетентностей [1].

У навчальних закладах професійної освіти при вивченні багатьох дисциплін уже зроблено перші кроки впровадження системи навчання STEM, як у навчальній, так і в позанавчальній діяльності. Це участь здобувачів у різноманітних проектах, конкурсах, олімпіадах та різних освітніх заходах. Отже, це великий вибір можливостей професійного розвитку, надання доступу до технологій з використанням комп'ютерної мережі, де учні, студенти, здобувачі створюють цифровий контент, обмінюються ним, широко використовують його.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Голіяд І. Тропіна М. Можливості та переваги імерсивного підходу для STEM-освіти » /І. С. Голіяд М. А. Тропіна // Матеріали X Міжнародній науково-практичній конференції «Управління високошвидкісними рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем», 24 листопада 2021 року, Кропивницький: ПП «Ексклюзив - Систем», 2022. С. 316-320.*

2. *Єльникова Г. В. STEM-освіта в контексті адаптивного підходу / Єльникова Г. В. // Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління:теорія і практика серія «Педагогіка». – 2018. – випуск 4(7).*

3. *Кизенко О. Партнерство з компанією Diamond FMS BV (Нідерланди) / О.О. Кизенко. – [Електронний ресурс].: Режим доступу до ресурса http://feu.kneu.edu.ua/ua/inter_coop/Diamond_FMS/.*

4. *Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 660-р. - [Электронный ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80*

5. *Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: метод. посібник / Пригодій М.А., Гуржій А.М., Липська Л.В., Гуменний О.Д., Зуєва А.Б., Кононенко А.Г., Прохорчук О.М., Белан В.Ю. Житомир: Полісся, 2019. 255 с. - [Электронный ресурс]. - Режим доступу: https://doi.org/10.32835/978-966-655-925-1/2019*

6. *Методичний посібник / [В. А. Кручек, О. Б. Кошук, С. Г. Кравець, Н. В. Колісник, Л. А. Майборода, Т. В. Пятничук, І. І. Голуб, Н. Ю. Самойленко, Г. В. Однорог]. – Житомир: «Полісся», 2020.– 274 с.*

7. *Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова ВР України № 188 - IX. Голос України. 2019. 12 жовт. - [Электронный ресурс]. - Режим доступу: URL: http://www.golos.com.ua/article/322711.*

8. *Романова Г. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно- технічної) освіти: практ. посібник / Т.М. Герлянд, І.А. Дрозіч, Н.В. Кулалаєва, Г.М. Романова, М.М. Шимановський. Житомир: Полісся, 2019. 304 с.*

9. *Управління бізнес-процесами підприємства в бізнес-симуляції «Sigam-market» з консолідацією ключових показників в «1С: УНФ». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурса: http://kneu.edu.ua/ua/seminars/sem1.*